

ROLUL DEZVOLTĂRII PERSONALE ÎN IDENTIFICAREA VOCAȚIEI

Rodica BRATU¹

rodibratu@yahoo.com

ABSTRACT: Personal development is performed throughout life and it helps us to make changes and tailor ours. Self-knowing and the discovery of our own possibilities carried out to find the identity of vocational training. The identity of the vocational training is initially focused on the character features and develops later on the basis of the identity of the skills. One of the main tasks of adolescence is the acquisition of an identity-not necessarily knowledge has who we are, how to clarify the size of what we can become, a set of interior marks by which the answers makes sense and our decisions are justified.

KEYWORDS: development, vocational, profession, skills.

Identitatea reprezintă conștiința clară a individualității unei persoane,formată prin integrarea într-un construct unic a percepției de sine și a percepției expectanțelor celorlalți față de propria persoană. Identitatea se formează progresiv, pe măsura organizării și structurării informațiilor despre sine. Identitatea este în permanentă construcție și reconstrucție. Ea se structurează încă din copilăria mică, însă vorbim despre identitate în special începând din perioada adolescenței, când abilitățile cognitive și de interacțiune socială sunt suficient de mature pentru a putea permite reflectarea asupra propriei persoane și a dezvoltării acesteia. Ea include,după Erik Erikson,aspecte legate de: caracteristicile înnăscute și dobândite ale personalității (temperament,introversiune, pasivitate (dacă ești leneș, ambițios), identificarea cu modelele (părinți, colegi sau alte figuri semnificative), modalități de interacțiune,modalitatea de rezolvare a conflictelor,modalități de reglare a comportamentului, rolurile sociale,vocaționale și de gender adoptate de individ la un moment dat.

Întrebările: „Cine sunt eu? Ce caut în această lume? Încotro mă îndrept?” și răspunsurile aferente, creează fundamentul existențial viitor. Chiar dacă

1 Profesor, consilier școlar, Școala Gimnazială „Alexandru Ioan Cuza”, Bacău.

pe parcursul vieții există o continuă definire și redefinire a sinelui, încheierea acestei etape cu o identitate asumată, înseamnă trecerea cu succes la alt nivel, la altă etapă de vârstă. Identitatea vocațională poate fi un predictor puternic în maturizarea carierei în ceea ce privește conceptul de sine, cei cu scoruri înalte în explorarea identității au stima de sine ridicată și arată mai multă maturitate în carieră. Identitatea de sine presupune achiziționarea unor câștiguri la sfârșitul adolescenței pe baza experiențelor, astfel încât copilul să fie pregătit pentru sarcina de adult. Pentru persoanele cu identitate diferită sunt importante domeniile diferite. Dezvoltarea vocațională ține de caracter de contextul social, economic și cultural aferent.

Idealurile adolescenților trebuie să concorde cu realitatea, altfel aceștia vor fi dezamăgiți. Astăzi societatea setează expectanțe mult mai mari, raportul cerere – ofertă pe piața muncii este inegal, sunt mulți adolescenți care prelungesc perioada școlarizării până la 23–25 de ani (facultate și master), iar ulterior nu-și găsesc un loc de muncă. Dezvoltarea carierală și vocațională devin din ce în ce mai rar disponibile datorită: inflației, crizei economice, creșterii șomajului; adolescenții sunt confuzi în ceea ce privește rolul lor în societate. Nu au locuri de muncă la terminarea facultății, sunt instruiți doar teoretic nu și practic, angajatorii cer experiență de muncă la terminarea studiilor, iar tinerii nu o au. Adolescenții petrec foarte mult timp în școală, fără a realiza o profesionalizare a lor, ci mai degrabă însușirea unei culturi generale. Neangajarea duce la o difuziune a identității, cei care termină o facultate și nu au loc de muncă, au sentimente negative în ceea ce privește propriul statut. E nevoie de activități extraprofesionale precum: hobby-uri, activități desfășurate în timpul liber, voluntariat, școli de vară, activități part-time – toate sunt oportunități de dezvoltare vocațională a adolescenților. Astăzi, din ce în ce mai mulți adolescenți se gândesc la străinătate, considerând că opțiunile educaționale sunt mai diverse, iar oportunitățile de angajare după terminarea facultății sunt mai mari.

În viziunea lui D. Super, opțiunile unui individ sunt influențate de imaginea de sine a acestuia și de informațiile pe care le are despre lumea profesiilor. Super pornește de la faptul că opțiunea unui individ pentru o anumită ocupație este un proces și o succesiune de alegeri și decizii intermediare făcute treptat pe parcursul vieții, aflate în legătură cu diferite etape de creștere, dezvoltare, învățare și exersare a aptitudinilor, abilităților și deprinderilor în diferite situații de activitate sau muncă.

Teoria lui D. Super este puternic influențată de principiile dezvoltării, însemnând că alegerea unei profesii nu apare ca un comportament profesional caracteristic unui stadiu al existenței umane. Elementele de bază ale teoriei dezvoltării profesionale propuse de Super sunt următoarele:

- oamenii sunt diferiți prin aptitudinile, deprinderile, abilitățile și trăsăturile lor de personalitate;

- indivizii au anumite caracteristici și configurații psihologice personale care îi fac compatibili cu anumite ocupații;

- exercitarea oricărei ocupații necesită anumite deprinderi, aptitudini, abilități, motivații, trăsături de personalitate (dar cu grade largi de toleranță);

- ocupațiile au anumite sisteme specifice – relativ largi, de cerințe în planurile capacităților umane, însemnând că mai multe ocupații pot fi exercitate de același individ și că, implicit, mai multe persoane pot exercita aceeași profesie;

- imaginea de sine, ca produs al învățării sociale, se schimbă în timp, pe măsură ce experiența personală crește;

- modificarea permanentă a preferințelor profesionale, a imaginii de sine, sporirea competențelor profesionale și a contextelor particulare de viață și de muncă fac din alegerea carierei un proces continuu;

- procesul dezvoltării și maturizării pentru alegerea profesională poate fi sprijinit, stimulat și orientat;

- procesul dezvoltării carierei este un compromis și o mediere între factorii constitutivi ai personalității și societate, între imaginea de sine particular conturată și realitate;

- modul specific de relaționare a individului cu lumea muncii este în relație directă cu anumite stadii ale vieții sale (creștere, explorare, stabilizare și declin);

- mediul socio – economic și cultural de proveniență își pune amprenta pe direcția și tipul de abordare a carierei;

- atingerea anumitor niveluri de carieră, succesiunea unor ocupații și stabilitatea pe post sunt determinate de aptitudinile intelectuale, originea socio – culturală și economică, trăsăturile specifice de personalitate și șansele persoanei pe parcursul vieții sale. Este important de luat în calcul că în luarea deciziilor la adolescenți intervin trei categorii de evenimente:

- a. schimbările fizice și sociale care îi expun la noi experiențe de viață:

b. întrebările pe care și le pun privind validitatea standardelor și autorității adulților;

c. descoperirea acelor trăsături de personalitate care vor fi acceptate și admirate, proces de descoperire ce marchează întreaga evoluție ulterioară, indiferent de modul în care este trăit, dramatic sau plăcut;

La acestea se adaugă și faptul că majoritatea tinerilor de azi nu aparțin numai unui singur grup social, ci mai multora, fiecare având valori, gusturi, activități diferite, în care adeseori intervine și persuasiunea de a se conforma grupului.

Consilierea și orientarea vocațională urmărește ca prin tehnicile practice utilizate să contribuie la descoperirea de sine și să faciliteze opțiunea către un tip de educație adecvat propriilor abilități și interese. În procesul de modelare a aptitudinilor în funcție de cerințele sociale, care începe din copilărie și se continuă chiar după terminarea studiilor, orientarea vocațională are în atenție îndrumarea către o meserie sau alta, reorientarea celor care practică deja o anumită profesie, remodelarea potențialului uman și chiar recuperarea resurselor umane. Consilierea și orientarea sunt considerate ca fiind a treia forță în educație, alături de școală și administrația școlii, datorită contribuțiilor aduse modificării comportamentale prin învățarea despre sine, prin informațiile oferite despre cerințele urmării unui anumit traseu educațional respectiv ale unei meserii. Pasiunile elevilor pentru un anumit tip de activitate sau altul definesc formarea vocației profesionale. Aceste pasiuni nu se dezvoltă pe un teren gol, ele au o relație de puternică interdependență cu capacitățile specifice formate și au un rol decizional în alegerea meseriei sau profesiunii. Există mai multe explicații privind alegerea unui traseu educațional/ unei cariere sau orientarea către o meserie. În limba română s-a încetățenit termenul limitativ de orientare profesională, ca activitate direcționată, mai ales, spre oferirea informațiilor necesare exercitării unei profesiuni, meserii. Orientarea vocațională sau a carierei implică, însă mai multe dimensiuni, cunoscute sub numele de factori determinativi în luarea unor decizii vocaționale.

Mulți tineri care termină liceul dețin cunoștințe vaste, dar nu știu să comunice, nu știu să lucreze în echipă, nu știu să expună o idee, nu știu ce înseamnă o carieră, nu știu să se prezinte la un interviu sau să se autoevalueze. De aceea apare nevoia tot mai acută de a-i învăța pe tineri capacități esențiale pentru viața lor, ceea ce se poate realiza doar prin

educația non-formală ce cuprinde activități educative de tip non-formal desfășurate în sistemul de învățământ de către instituții educative.

Un prim aspect se referă la corespondența dintre aptitudini și cerințele profesionale, care are ca istorie aplicarea testelor aptitudinale, utile, mai ales, în cosilierea pe termen scurt și selecția de personal.

Un al doilea aspect care s-a impus atenției consilierilor carierei se focalizează asupra factorilor determinativi ai alegerii vocaționale. Astfel, este cunoscut că opțiunile vocaționale ale fiecăruia dintre noi sunt influențate de o mare varietate de factori, precum: statusul social și economic al părinților, facilitățile oferite de un anumit nivel social sau prin apartenența la o anumită categorie socială, impactul anumitor factori situaționali în a alege un anumit context social sau profesional, procesul socializării (de adaptare la cerințele sociale sau sau de conformare la rolurile profesionale așteptate).

Formarea concepției despre sine s-a dovedit, de asemenea, cu influență majoră în luarea deciziilor vocaționale. Profesorii au fost primii care au remarcat că în funcție de opiniile pe care și le formează despre propriile posibilități, indivizii se cunosc, au încredere în ei sau nu. Concepțiile pe care copiii și tinerii le au despre aptitudinile lor se formează în timp, printr-un mod al interpretării succeselor și eșecurilor încadrate întotdeauna în anumite situații, ceea ce înseamnă că acționează în funcție de concepțiile despre o situație sau alta. Concepția despre sine are în structura sa mai multe componente și subcomponente:

- Concepția despre propria reușită sau eșec (sinele academic);
- Concepția despre propriile abilități sociale (sinele social);
- Concepția despre propriul aspect fizic (sinele fizic).

Un aspect deosebit de important în orientare se referă la acele procese și trăsături care se formează în anumite perioade ale vieții, cele mai importante fiind schimbările survenite în perioada adolescenței. În orientarea vocațională nu sunt de ignorat caracteristicile adolescenței, care este cunoscută ca fiind o perioadă de criză a personalității și a originalității. Deciziile și alegerile realizate în această perioadă sunt în strânsă corelație cu mediul în care trăiește individul. Orice adult care influențează alegerea carierei unui tânăr trebuie să țină cont în alegerea vocațională a acestuia de următorii factori: familia, ordinea fraternală, situația materială, prietenii de aceeași vârstă, vecinătatea, școala, adulții semnificativi, modelul parental, care intervin în ordine și proporții variate.

Problema alegerii în carieră precum și luarea deciziilor reclamă un proces de prelucrare a informațiilor ce vizează: cunoștințe despre sine, cunoștințe ocupaționale, comunicare, analiza informațiilor, sinteza informațiilor, execuție, procesare executivă, care include vorbirea cu sinele, conștiința de sine, control și monitorizare, confuzia în luarea deciziilor, starea de anxietate, conflictul.

Consilierea și orientarea nu trebuie să fie activități ocazionale în care stilul personal, informațiile și experiența personală a fiecărui cadru didactic în acest plan îmbogățesc imaginea copiilor asupra profesiilor, le deschid alternative și orizonturi mai largi de integrare socio-profesională ulterioară. Acest domeniu trebuie să funcționeze sub îndrumarea sistematică pentru o orientare științifică, consecventă și profesionistă. Domeniul orientării școlare și profesionale este atât de cuprinzător încât toți profesorii pot aduce ceva nou fără a se repeta, dar nici atât de comun încât să nu facă obiectul unei specializări de sine stătătoare.

Punerea în aplicare a unui model de dezvoltare a carierei, în mod uzual, presupune readucerea individului în centrul preocupărilor directe ale activității pe focalizarea atenției pe următoarele direcții principale:

1. dezvoltarea personală a individului:
 - autocunoașterea generală;
 - înțelegerea identității sinelui ca parte și ca întreg;
 - înțelegere ambianței sociale și economice în care trăiește;
2. dezvoltarea în planul educației și formării profesionale:
 - autoevaluarea potențialului intelectual (calități, posibilități de dezvoltare, puncte forte);
 - identificarea motivelor care dinamizează activitatea de învățare și dezvoltare intelectuală;
 - înțelegerea lumii educației, a rolului și finalității acesteia;
3. dezvoltarea în planul carierei:
 - înțelegerea proceselor economice și sociale care sunt personal accesibile: familie, economie, profesie, salariu, proprietate, bani, bunuri materiale și culturale;
 - conștientizarea valorii personale pe piața forței de muncă (ce ofer, ce aștept, ce calități și defecte am);
 - diversitatea conținutului muncii (fizică, intelectuală, servicii, comerț);
 - timp liber, activități comunitare, viața personală, familia.

Conturarea aspirațiilor educaționale și profesionale face parte din categoria obiectivelor pe termen lung, iar pentru finalizarea lor trebuie alocate resurse însemnate de efort, voință și mobilizare personală constantă. Stabilirea aspirațiilor de-a lungul școlarizării sau altor etape ale vieții exprimă profunzimea psiho-motivațională, investiția afectivă operantă și rezistența individuală la obstacolele externe și interne apărute în drumul atingerii obiectivului propus sau a unuia apropiat, aderarea la un model construit din numeroase date de natură obiectivă și subiectiv-proiectivă, imaginea despre sine și a celei dorite să o impună celorlalți, între datele prezentului și viitorului prognozat ca posibil pentru sine.

Oscilațiile personale între aspirații, dorințe, atracții, preferințe sunt puternic corelate cu nivelul maturizării psihologice, gradul de cristalizare a personalității, circumstanțele particulare de viață, vârsta, sexul. Aspirația educațională și profesională poate fi realistă doar dacă se sprijină pe resurse, potențialități și evaluări pertinente ale condițiilor care pot facilita sau împiedica realizarea acestora.

Bibliografie:

- [1] Allport, G.W., *Structura și dezvoltarea personalității*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1991.
- [2] Băban, A., (coord), *Consiliere educațională – Ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere*, Editura. Ardealul, Cluj-Napoca, 2001.
- [3] Băban, A., Petrovai, D., Lemeni, G., *Consiliere și orientare. Ghidul profesorului*, Editura Humanitas Educațional, București, 2001.
- [4] Jigău, M., (coord.), *Consilierea carierei. Compendiu de metode și tehnici*, Editura Afir, București, 2006.
- [5] Lemeni, G., Miclea, M., (coord), *Consiliere și orientare*, Editura. ASCR, Cluj-Napoca, 2004.